

מנן הגאון רבי אברהם אלקנה כהנא שפירא זצ"ל

בדין כלאי זרעים

ברמב"ם פ"א מכלאים ה"ב: אסור לזרוע כלאים לנכרי ומותר לומר לנכרי לזרוע לו כלאי זרעים. והשיג ע"ז הראב"ד: א"א ואם אמרו בחו"ל אמרו בארץ והלא אף המקיים לוקה ואיך אפשר שלא ינכש אותם או ישקה אותם, והלא הוא מקיים בידיו. ועוד אמירה לנכרי לאו בעיא ולא איפשיטא ולחומרא.

ועיין בכ"מ וברדב"ז שהאריכו להקשות במה שהקשה הראב"ד בסוף מדין אמירה לנכרי, שהרמב"ם גופא פסק בפ"ב משכירות שאסור לומר לנכרי חסום פרתי ודוש בה.

ועיין ברדב"ז שהוסיף להקשות מלקמן פ"א ה"ו שכתב הרמב"ם: ואסור לישראל להניח לנכרי שירכיב לו אילנות כלאים ובכ"מ שם פירש שטעם הרמב"ם הוא משום דנקיט בהאי בעיא דחסום פרתי לחומרא וה"נ בהרכבה. וכתב שאין לומר שטעמו מדאמרינן בירושלמי פרק קמא דכלאים דנכרי אסור להרכיב כלאים וא"כ אסור לומר שירכיב כלאים. [והיינו שכוונתו לא משום איסור דאמירה לנכרי באיסור דידן, אלא איסור של לפני עיור, שהרי הנכרי גופא מזהר על הרכבה וכשמוסר לו ונותן לו רשות להרכיב את אילנותיו הוי כנותן אבר מן החי לב"נ. ועכ"פ אם לא איסור ממש, שהרי אינו נותן לו בידו אלא רק מרשה לו, או כלשון הרמב"ם מניח היינו שאינו מונעו, אבל עכ"פ הוא איסור אחר מהך בעיא דהפועלים] וכתב שז"א שאותו ירושלמי כר' אלעזר דאמר בד' מיתות דב"נ הוזהרו אף על הרכבת האילן ורבינו בפ"ט ממלכים פסק דלא כוותיה.

ודבריו נפלאים מאד בעיני שבפ"ט לא הוזכר מזה כלל ובפ"י מפורש שם ברמב"ם ההפך מדבריו, עיי"ש בה"ז מפי הקבלה שב"נ אסורין בהרבעת בהמה ובהרכבת אילן לבד, ואין נהרגין עליהן. ועיי"ש בכ"מ ובלח"מ מ"ש בטעמו של הרמב"ם שאע"פ שאי"ז בכלל ז' מצות שב"נ נהרגין עליהן, מ"מ בכלל אזהרה גם ב"נ איתנייהו. וא"כ מזה אין סתירה לשי' הרמב"ם בה"א אך הקושיה מדין חסום פרתי קשה.

והנה הכ"מ מביא מ"ש מהר"י קורקוס דכוונת הרמב"ם היא שהגוי זורע בשדה של גוי וה"ק אסור לזרוע כלאים לנכרי, פירוש אפילו בשדה של נכרי דהא בארץ קיימינן ואין קנין לגוי. ודכוותיה מותר לומר לנכרי שיזרע כלאים בשדהו של נכרי. כיון שהזרוע נכרי וקרקע של נכרי לא אסרו, ואף אם הוא בשליחות ישראל ולצרכו מותר. ועיי"ש ברדב"ז שגם הוא תירץ בדרך זו.

ולכאורה קשה טובא על הרי"ק והרדב"ז, שהרי בפ"ב מביכורים ה"ט"ז כתב הרמב"ם המוכר שדהו לעכו"ם וחזר ולקחה ממנו הרי זה מביא ממנה ביכורים מן התורה, שאינה נפקעת מן המצוה בקנין העכו"ם כמו שביארנו. וכתב הראב"ד: א"א, אעפ"י שבכרו ברשות עכו"ם. וכתב שם הכ"מ בשם מהר"י קורקוס דרבינו לטעמיה אזיל שהוא מפרש מה שכתב אין קנין

לעכו"ם בא"י להפקיע היינו אם חזר ישראל וקנה השדה כמו שכתב בפ"א מה' תרומות וכך כתב כאן וחזר ולקחה ממנו. וכ"כ הר"ע בפ"א מתרומות ה"י. הרי תפסו המהרי"ק והכ"מ בשיטת הרמב"ם שכ"ז שהקרקע ביד גוי יש קנין לגוי להפקיע מקדושתה, וא"כ איך הם מפרשים כאן בכוונת הרמב"ם שאסור לזרוע לגוי, היינו בשדה של גוי ומשום דין אין קנין.

ולכאורה נראה לומר בשיטת הרמב"ם דלקמן פ"ג הט"ז כתב במה דברים אמורים שצריך הרחקה או דבר המבדיל בזרוע תוך שדהו, אבל אם היתה שדהו זרועה חטים מותר לחבירו לזרוע בצדה שעורים שנאמר שדך לא תזרע כלאים, אין האיסור אלא שיזרע שדהו כלאים, שלא נאמר הארץ לא תזרע כלאים. ויש לדייק מכאן שכל איסור זריעת כלאים זהו דוקא בשדהו של הזרוע אבל אם זרע בשדה חבירו אינו חייב מלקות מדאורייתא.

ועוד ראיה דבכלאים חייב דוקא הזרוע בשדה שלו ולא הזרוע בשדה של אחר, דבתורת כהנים בהאי קרא "בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים", דרשינן שם "אין לי אלא בהמתך על בהמתך, בהמתך על של אחרים, של אחרים על של בהמתך, של אחרים על של אחרים מנין, תלמוד לומר את חוקותי תשמורו". הרי חזינן שקרא דבהמתך דרשינן לרבות של אחרים ואילו בקרא דשדך דכתיב מיד באותו פסוק גופא לא מרבינן כלום. שמע מינה דעל שדה חבירו אינו חייב באמת אם זרע, דלא קרינן ביה שדך לא תזרע.

אמנם באמת ראיה זו היא רק אם נפרש כפשוטו, שבתו"כ הכוונה לאנשים אחרים שאינם בעלי הבהמה. אבל בהרבה מקומות אנו מוצאים שפירוש אחרים היינו גויים. ואם כן כוונת התו"כ שבבהמה של ישראל אעפ"י שאינו שלו פשיטא שאסור בלי ריבוי מיוחד, ד"בהמתך" היינו בהמה של ישראל, דכיון דכל אחד ואחד מהם מוזהר על רביעת בהמותיו מוזהר הוא גם אם בהמה אחת שלו והשניה של חבירו, אבל בגוי שאינו מוזהר על הרבעה ס"ד דגם בהמה שלו נתמעטה מכלל הרבעה אפילו השניה היא של ישראל, קמ"ל בתו"כ שאינו כן ובכל אופן חייבים על הרבעה גם אם השניה היא של גוי.

ומה שהרמב"ם לא הביא דין זה של התו"כ, נראה למה שכתבנו לעיל שהרמב"ם הרי פסק כר"א דב"נ מוזהר על הרבעה ועל הרכבה, אע"ג שאינו חייב מיתה, ולהכי ל"צ לרבות של גוי. והתו"כ אזיל כת"ק בסנהדרין דנ"ז דנראה דפליג על ר"א, ולדידיה איצטריך קרא לרבות בהמה של גוי, וכמו שיש ריבוי כזה בראשית הגז לכמה דינים שדרשינן שלך ולא של גוי, עיי"ש, ה"נ גם הוא.

ובאמת יש מקום לומר ולפרש את התו"כ דמרבינן של אחרים מאת חוקותי תשמורו, דבאמת לדידיה לאו ליכא ואיכא רק עשה דאת חוקותי תשמורו, וועיין בלחם משנה פ"י ממלכים הנז' לעיל שמכאן באמת מקור הרמב"ם דלהלכה קיי"ל דב"נ מוזהר על הרכבה ועל הרבעה, ואם נימא דאע"ג דלאו ליכא אבל איסור עשה דאת חוקותי תשמורו איכא, י"ל עוד דתשמורו היינו אפילו על ידי גרמא. ויהיה ניחא מה שכתב הרמב"ם בפ"ט מכלאים ה"א דאם העלים זה על זה או שעוררן בקול מכין אותו מכת מרדות וצ"ע הרי הרמב"ם פסק כר"י דמנהיג בקול לוקה וי"ל דאין זה איסור מדרבנן כמו שנראה מתוס' בהשוכר את הפועלים אלא איסור דאת חוקותי תשמורו.

ויהא מיושב מ"ש הרמב"ם בה"ב דאסור לישראל ליתן את בהמתו לעכו"ם להרביעו לו, וכבר כתבתי לעיל דהפירוש משום שהרמב"ם פסק דב"נ מוזהר על הרבעה. אבל קשה א"כ מה הוצרך הרמב"ם לפרש דבר זה, הרי זה דין כללי בכל האיסורים שעוברים על לפני עור. אכן להנ"ל י"ל דבאמת קשה טובא הרי כיון שהרמב"ם פסק דהאיסור הוא רק כדרך המנאפים א"כ זה הרי אינו ברור שהעכו"ם יעשה עבירה, דשמא יעשה רק בקול וכד' ואם יש לתלות הרי אמרו בע"ז דאין איסור של לפני עור.

אבל למ"ש שבאמת יש עשה דאת חוקותי תשמורו י"ל דלא קרינן בזה תשמורו וועיין מהרש"ל ב"מ שם דבשביעית דכתיב שבת שבתון יהיה לארץ פשיטא דאסור גם ע"י אמירה לגוי וגם כה"ג איכא עשה. ואפילו אם העכו"ם באמת לא עשה כדרך המנאפים מ"מ עובר הישראל על העשה. אלא דבאמת כיון דיש איסור עשה הרי גם על עשה איכא לפני עור ואי"צ לכל זה. ובעיקר הדבר לא קשה כל כך, שהרי הרמב"ם לא הזכיר בהלכותיו עיקר הדין של נותן אבר מן החי לבן נח וכבר עמדו בזה האחרונים ואכמ"ל.

שו"ר בפ"י הראב"ד על תו"כ שמפרש בהדיא דכוונת התו"כ היא על בהמה של גוי.

אבל גם אם אין מכאן ראיה [ממש"כ מהרמב"ם], דשדך למעוטי שדה של רעהו, יש לומר כמ"ש שכמו שאם סמך כשיעור כלאים חטים ליד שדה חבירו של שעורים אין כאן כלאים, מדכתיב שדהו ולא של חבירו, א"כ ה"נ בזרע שתי המינים בתך שדה של חבירו אינו עובר. ואם נימא כן הרי יש לתרץ את קושיית הכ"מ מאיסור אמירה לנכרי שבות, שרק אם בישראל שהיה עושה כן היה איסור, אסור שיעשה זאת ע"י אמירה לנכרי, אבל אם גם כשישראל היה עושה לא היה עובר בלאו, גם כשאומר לנכרי אינו עובר אפילו מדרבנן ומותר לכתחילה.

ולכן בפט"ז מה' איסורי ביאה פסק הרמב"ם שאסור לומר לגוי לסרס את בהמתו דהרי איסור סירוס הוא על כל בהמה, גם של אחרים, וכן נמי במוסר בהמתו להרבעה שמוזהרים על כל בהמה אפילו אינה שלו, להכי אסור לומר לגוי, אבל בכלאי זרעים אם נימא דרק בשדה שלו מוזהר, מותר לומר לגוי.

שוב ראיתי שיש לדייק משינוי לשון הרמב"ם דשבדין סירוס בה' אי"ב כתב הרמב"ם שאסור לומר לגוי וכו' ובדין הרבעה כתב אסור לישראל ליתן בהמתו לעכו"ם, ואם כדברי הכ"מ והרדב"ז שיסוד ההלכה הוא ממ"ש בהפועלים בדין אמירה לנכרי שבות, למה לא כתב אסור לומר כמו שכתב שם, וע"כ כמו"ש לעיל שהוא מהדין המיוחד בהרבעה עצמה דכתיב את חוקותי תשמורו והוא איסור מה"ת ולא מדרבנן, וגם במסירה לגוי מבטל הוא את העשה הזאת. וכן בהרכבה כאן בה' כתב הרמב"ם אסור לישראל להניח לנכרי שירכיב לו כלאים, דגם כאן לא מתכוין הרמב"ם לדין של אמירה לנכרי שבות אלא לאיסור עשה של את חוקותי תשמורו שדרשו בגמ' שאזיל בין על הרבעה ובין על הרכבה, וכ"כ לעיל לתמוה על הכ"מ והרדב"ז שעכ"פ למה פירשו שכוונת הרמב"ם משום אמירה לנכרי שבות ולא משום לפני עור, שהרי רמב"ם פסק שב"נ מוזהר על הרכבה וכן על הרבעה, וצ"ע.

ומה שהקשה הראב"ד מאיסור כלאים יש לומר, דהנה הא דאסור לקיים כלאים הוא מדרבנן לכאורה. שהרי נחלקו ר"ע ורבנן במקיים כלאים, ר"ע אומר לוקה וחכמים אומרים

אינו לוקה, ופירשו בתוס' דהא דאמר ר"ע דלוקה לאו משום דאית ליה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו רק הכא מיירי שקיים ע"י מעשה ואפ"ה אמרו רבנן שאין לוקין, הרי דחולקים על כל דין איסור של מקיים כלאים. ועיין בכ"מ וברדב"ז ובמל"מ כאן, ואין כאן אלא איסור מדבריהם. ועיין פ"ב ה"ז הזורע שדהו במין מן המינים וכשצמח ראה בו כלאים, אם היה המין אחר אחד מכ"ד בשדה הר"ז ילקט עד שימעטנו מפני מראית העין שמא יאמרו כלאים זרע בכוונה. ואם קיום הוא דאורייתא תיפוק ליה משום קיום. אבל זה יש לדחות בפשטות שאין כל ראייה מכאן, ועכ"פ אם קיום מדבריהם י"ל דרק כשזרעם ישראל אבל אם הזריעה לא היתה באיסור לא גזרו. אבל אינו נראה נכון מצד הסברא דגם מהלכה זו יש ראייה להיפך. שהרי מפורש שם בה"י שאם הסיר מקצתו אומרים לו עקור הכל חוץ ממין אחד שהרי גלה דעתו שרוצה בקיום השאר. אעפ"י שעלו מאליהן ולא נזרעו כלל, ועכ"פ לא באיסור, ואפ"ה אמרינן לו לעקור משום מקיים כלאים.

וגם על עיקר הדבר יש להקשות ממה שאמרו בהפועלים שם דחסום פרתי ודוש בה ופירש"י דישה שלך, ועיין בר"ן שם דאם דישה שלי הרי יכול לשאול בפרה שלך. ונראה מזה דאם הפרה של ישראל והדישה של ישראל פשיטא שיהא אסור, דכל העשיה היא לצורך ישראל, וכ"ש לשיטות באיזהו נשך בדין רבית ע"י עכו"ם דסברי דיש שליחות לעכו"ם לחומרא, יהא אסור לומר לכותי קח פרתי ודוש בה דישה שלי ומדברי הרמב"ם פ"ה ממלוה ולוה מוכח דגם שיטת הרמב"ם היא דיש שליחות לעכו"ם לחומרא עיי"ש בהג"מ.

אמנם בעיקר היסוד שהאיסור מה"ת הוא דוקא בזורע בשדה שלו אבל בשדה שאינו שלו אין איסור זריעה דכלאים, הנה עכ"פ מדברי הר"י קורקוס יוצא מפורש שהאיסור הוא גם בשדה שאינה שלו, שהרי אפילו בשל גוי אסור כיון דאין קנין לגוי להפקיע. והכ"מ מישתק שתיק לזה וכן היא גם דעת הרדב"ז כמ"ש. ועוד דמדברי הכ"מ מוכח דנקיט ג"כ שתירוץ המהרי"ק הוא התירוץ הנכון שלא כתב כלל תירוץ אחר. אם כי הכ"מ כתב אח"ז לתרץ קושיית הראב"ד מצד שמקיים כלאים, דנפק"מ היכא דזורעם ע"י נכרי ואח"כ נותנם במתנה לנכרי אהובו (וצ"ע הא איכא לא תחנם ואולי אהובו שאני שעושה לו טובות. עיי"ל שהרי בין כך עומד להעקר) ועיי"ל שכ"ז שלא כשכש (נ' שהוא ט"ס וצ"ל השרש) מותר לקיים. והשתא כשאומר לנכרי לזרעם, מותר לו למכור שדה זרועה כלאים לנכרי בדמים יקרים קודם שהשריש. ומדברי הכ"מ נראה חידוש גדול דאם כי איסור זורע כלאים הוא בשעת זריעה אבל איסור מקיים כלאים הוא רק משישרישו. אבל צ"ע שהרי כיון שקודם הביא פשט המהרי"ק שהרמב"ם מיירי בשדה של גוי ולא בשל ישראל א"כ שוב אין כאן ענין של מקיים כלאים כלל. וקושיית הראב"ד ל"ק אשר באמת כן נראה להדיא בכוונת הרדב"ז שתירץ גם כן כמהרי"ק. וא"כ לכאורה מוכח דהכ"מ באמת אינו מפרש כהמהרי"ק. אבל זה נראה להיות דוחק, שהרי מה שהכ"מ רצה לתרץ לפני שהביא את המהרי"ק הכ"מ גופא דחה אותם ולא נתחוויר בדבריו רק תירוץ של המהרי"ק, א"כ לא מסתברא שישאר בקושיא על קושיית הראב"ד הראשונה ויתרץ רק את הקושיה השניה.

וע"כ צ"ל שאם כי הזורע גוי והקרקע גוי אבל התבואה שייכת לישראל, וסובר הכ"מ שדין מקיים כלאים הוא בעיקר תלוי בתבואה עצמה ולא בקרקע, היינו שהמקיים תבואה

של כלאים בשדה של אחר יש כאן איסור והאיסור על בעל התבואה, ולא איכפת לן שהשדה אינה שלו. ולהכי נדחק הכ"מ לתרץ את קושיית הראב"ד גם לפי פירושו של המהרי"ק שזרע הגוי בשדה שלו. ומדברי הרדב"ז נראה לומר שעיקר איסור מקיים כלאים הוא בשדה שלו ולא למי שרק התבואה שלו (ויש להסתפק לרדב"ז אם בעל השדה מוזהר על קיום הכלאים, אם כי הכלאים אינם שלו, או שתירתי בעינין גם השדה וכן התבואה). אבל עכ"פ מוכח דגם הכ"מ מודה שיש לפרש את הרמב"ם כמו שמהר"י קורקוס מפרש. ומוכח דאיסור זריעה בכלאים הוא גם בשדה שאינה שלו. וקשה טובא ממה שהובא מהרמב"ם לעיל דנלמד משדהו שבעינין שדהו דוקא ולא של חבירו.

והנה באמת מדברי הרמב"ם האלו קשה טובא על שיטת הכ"מ בהלכות כלאים, עיין סוף פ"ד מכלאים שכתב דאיסור זריעת כלאים מדאורייתא הוא דוקא כשזרע במפולת יד אחת אבל אם מין אחד הוא זרוע ובא לזרוע על ידי מין שני, אינו אסור מהתורה, ולכן התירו חכמים בהרבה משניות על כמה אופנים משום שכל האיסור הוא רק מדבריהם, בתנאי שלא יראה כנזרע במפולת יד. וקשה טובא על הכ"מ מהלכה זו שלמד מקרא דשדהו דמותר לזרוע כלאים סמוך למין אחר הזרוע בשדה חבירו, והרי מה"ת כשסמוך לזרע אחר מותר מה"ת לזרוע גם בתוך שדהו כיון שאינו זורעם כאחת.

עוד קשה ממ"ש הרמב"ם פ"ג ה"ט מי שהיתה שדהו שהיתה זרועה מין תבואה ובקש לזרוע בצידה שדה מין אחר מרחיק ביניהם וכו' ואינו לוקה עד שיהיו קרובים בתוך ששה טפחים, וכן בה"י לגבי הרחקה של ירק מירק עיי"ש, הרי מיירי בפירוש שבא לזרוע עכשיו רק מין אחד ליד מין זרוע מכבר ואפ"ה לוקה.

ועיי"ש בכ"מ פ"ד ה"ט שכתב דבריו שאין איסור מה"ת אלא במפולת יד, על מה שהביא הדין הנ"ל דהרחקה של כולם בו' טפחים מהני, ועל כך הוא שכתב שכ"ז משום שהוי הכל מדרבנן.

ובאמת נראה מתוך גופם של דינים אלו שאי"ז אלא שעורים דרבנן ולפעמים כך ולפעמים כך. דהנה בדין הרחקה זו של ירק מירק אמרו במשנה פ"ג מ"ג הרוצה ליטע שורה של ירק בשדה אחר ר"י אומר עד שיהיה התלם מפולש מראש השורה ועד סופה רעק"א ארץ ששה טפחים ורחב מלואו, ופליגי בזה הרמב"ם והר"ש, לדעת הרמב"ם הביאור במשנה הוא שדנים ע"ד שיעור ההפסק בין מין זה לזה, ודעת רע"ק דסגי הכא אורך של ששה אפילו לשורה ארוכה של ירק, אם הרחיק באיזה חלק מן השורה ששה טפחים, יכול את שאר השורה הנזרעת לסמוך אפילו סמוך ממש למין השני. ולדעת הר"ש בפירוש שני נמי מפרש דקאי בדין הפסק שורות, אלא לדידיה אליבא דר"ע סגי באורך של ששה טפחים, רק אם זרע קלח אחד, אם ימשוך יותר מו' טפחים יצטרך להמשיך גם את אורך התלם עד אחרי השורה שזרע, ולפירוש הראשון של הר"ש לא מיירי בהפסק אלא בשיעור מקום זרוע.

וקשה לי לשיטת הרמב"ם ממ"ש בפ"ב מ"ו הרוצה לעשות שדהו משר משר מכל מין ב"ש אומרים וכו' וב"ה אומרים מלא העול השרוני, ופירשו בירושלמי שהמרחיק שתי אמות על שתי אמות ומיצר והולך אפילו עד כל שהוא, וכן כתב הרמב"ם בפ"ד ה"י עיי"ש, וקשה הרי לשיטתו בין בשתי שדות ובין בשורה ליד שדה סגי בתלם של ששה טפחים ויכול להסמיד

את השאר. (וההבדל בין שדה לבין שורה כפי דנראה מלשון הרמב"ם הוא רק בשיעור הרוחב, דבשדה ליד שדה בעי ששה על ששה, ובשורה ליד שדה רחבו כעמקו ואם העומק פחות מו' סגי בזה, ומ"ש הר"ש דרוחב מילואו היינו ו' על ו', צ"ע, דא"כ מה ההבדל בין שדה לשורה), והגר"א באמת מפרש המשנה דמשר דמיירי לא בהפסק אלא במקום הזרוע אבל הרמב"ם והר"ש מפרשי דמיירי לגבי הפסק.

ועל הר"ש לא קשה, דהרי לשיטתו רק בקלח אחד סגי בהרחקה של ו' טפחים, ולהכי במשר אם ירחיק לכתחילה ב' אמות על ב' ירוויח שיוכל אח"כ להסמיד לגמרי, אבל להרמב"ם דגם בשורה סגי באורך ששה טפחים וברוחב מלואו, צריך לפנים.

ולכאורה נראה לומר דכאן מיירי במשר של תבואה ובא למעט שאין צריך בית רובע כדין שדה של תבואה, אבל זה דוחק גדול, וגם מלשון הרמב"ם שבכל פ"ד עד ה"ו מזכיר רק כלאים של ירקות ולא הזכיר תבואה.

ולחומר הקושיא נראה לומר דהא דסגי בשיעור ההרחקות הנ"ל הני מילי כשבא לזרוע מן אחד של ירק ליד מין אחד של ירק אחר, דאיכא סך הכל תרי מיני, אבל במשר דאיכא מיני טובא אי לא עביד להו האי הכירא הוי מחזי יותר כערבוביה, וכיון ששיעורי הרחקות כלאים הוא משום מחזי כערבוביה כמ"ש הכ"מ הנ"ל להכי הזהירו חכמים כאן טפי.

עוד אפשר לומר שהרי בדין ירק בירק ו' טפחים אמרו בירושלמי שם ובלבד שלא תהא חבושה, היינו שלא תהא מוקפת מכל הצדדים ועיי"ש בכ"מ וברדב"ז שכתבו שזהו שהרמב"ם דקדק לכתוב ובקש לזרוע בצדה, היינו לא באמצע (ועיי"ש בין מן האמצע היינו אמצע התלם) דהוי חבושה. וא"כ י"ל דכיון דעושה כל שדהו משר משר מכל מין ומין ומיצר והולך עד שישאר ביניהם כל שהוא א"כ הוי כחבוש מצדדים ולהכי לא סגי בו' טפחים אלא בד' אמות. ומה שלא הוי באמת אסור מדין חבוש אכמ"ל.

עוי"ל דמלשון הרמב"ם בדין הרחקות, היתה שדהו זרועה וכו', ובקש לזרוע בצדה וכו'. י"ל שר"ל שזרע מין אחד והשאיר מקום ריק בצדה בלי שיתכוין לזרוע לצדה מין אחר ואח"ז נמלך לזרוע לצדה מין אחר של כלאים, ואז סגי בהרחקה דו' טפחים, אבל כאן במשר הרי לכתחילה מתכוין לזרוע שני מינים בתוך שדהו כמפורש במשנה, להכי צריך יותר וצ"ע בזה.

ועכ"פ חזינן דגם הרחקה זו דו' טפחים אינה קבועה ומסויימת ובודאי הוי מדרבנן, ובאמת י"ל דמ"ש הרמב"ם שלוקה, היינו לוקה מדרבנן ועל יותר מטפח הוי רק מצוה דרבנן ולא חייבו מלקות. אבל הקושיא הראשונה משדה חבירו נשאת קשה כמוש"כ.

וראיתי במשנה אחרונה שכתב באמת לחלוק על דברי הכ"מ, ובאמת הכ"מ בעצמו ריש פ"ה סותר את עצמו לכאורה, ודבריו שם צ"ע, וכ"נ גם מהרדב"ז פ"ה שתופס שכ"ז הוא מדאורייתא. ועיין פ"א ה"ה שכתב הרמב"ם שמרכיב אילן בירק וירק באילן לוקה וכתבו הכ"מ והרדב"ז דמ"ש במשנה גם ירק בירק השמיט הר"מ, ואעפ"י שבחולין איבעי להו בזה, מ"מ הרמב"ם לא הביא ד"ז, וכתב הכ"מ דמ"ש במשנה דאסור הוא רק בא"י ומשום הרכבה, וכאן הרמב"ם מיירי באיסורים שלוקים גם בחו"ל, ור"ח בר פפא בחולין פליג על

תנא דמתניתין. והרדב"ז תירץ ג"כ בדרך של הכ"מ וכתב דירק בירק חייב רק בא"י ומשום כלאי זרעים ולא משום הרכבה.

וצ"ב מפני מה הכ"מ פירש דירק בירק ילקה גם בא"י משום הרכבה דדשאים, והוא דפטור בחו"ל צריך הוא להדחק דהתורה מיעטה זרעים בחו"ל גם מאיסור הרכבה שנוהג בחו"ל. ולא כהרדב"ז שפירש ביתר פשטות, שאין איסור הרכבה כלל ירק בירק אפילו בא"י ולוקה משום כלאים זרעים. ולהנ"ל ניחא דהכ"מ הולך לשיטתו דכלאי זרעים חייב מהתורה רק במפולת יד, ולכן אם הוא מרכיב ירק על ירק אחר, הרי ליכא לחייבו משום כלאי זרעים, דלא עדיף מהיה אחד זרוע ובא זרע בצידו מין אחר, וע"כ צ"ל דחייב רק משום הרכבה, אבל הרדב"ז סובר שגם בזרוע ובא לוקה על כלאי זרעים, ולכן אינו נדחק לפרש דחייב משום הרכבה.

וע"כ נראה לתרץ עיקר הקושיא ממה שהוצרך למעט שדה חבירו, דחזינן מזה דגם שלא במפולת יד אסור, דאם כי לפי הכ"מ כל איסור של זריעה סמוך לו' טפחים וכיו"ב הוא רק מדבריהם, אבל עצם שיעור זה של הרחקה דו' טפחים בין מין זה לזה הוא מה"ת, והיינו דגדר הלכה זו של הרחקה מו' טפחים מותר ובפחות מו' טפחים אסור משום דמחזי כערבוביה, היינו שזהו שיעור של שדה, דכל שיעור של ו' טפחים בירקות הוי שיעור שדה בפני עצמה, ולר"י השיעור הוא טפח וכל מה שזרוע בתוך שיעור זה קרינן ביה לא תזרע שדך כלאים, אבל אם זה מרוחק יותר מו' טפחים אין זה אותה שדה אלא שדה אחרת. וראה בשנות אליהו שמפרש שיטתו במשנה דעושה שדהו משר משר, שמירי לא בהפסק בין זה לזה אלא בשטח שזרוע, וכתב הכלל בזה שאי"צ שום הרחקה כלל בזרעים, רק משום ערבוב צריך שיהא שיעור כעין שדה מכל מין, דהיינו בתבואה בית רובע ובירק ו' טפחים, וכ"א לפי שיעורו הוא נחשב לשדה בפ"ע, ויסוד זה הוא נכון גם לגבי דין הרחקה של שיעורים אלו שאם הפסיק ביניהם בו' טפחים הוי עכשו זריעה בשדה אחרת.

וע"כ נראה שגם לגבי דין זרוע במפולת יד לפי הכ"מ שהיא האופן היחידי שאסור מה"ת, ג"כ נפ"מ לדין של הרחקה של ו' טפחים או טפח וכו', שכל מה שנשנה במשנה שמפסיק לגבי דין הרחקה מהני גם לגבי איסור של מפולת יד, שהרי אם כי הלאו הוא דוקא אם אוחז בידו את שני המינים אחד זורע, אבל אין צורך מן הדין ששני הגרעינים יזרעו בגומא אחת אלא אפילו רחוקים זה מזה ג"כ לוקה, ועיין בירושלמי סוף פ"ב דכלאים דנחלקו ר"י ור"ל בחלקן גדר אם חייב או פטור, ומודה ר"ל שאם זרעו לכתחילה ע"מ שיחלקם גדר דמותר, ויש בזה כמה פירושים, אבל לכו"ע אם יש גדר זרע במפולת יד בכונה שמין זה יזרע בצד זה של הגדר הקיים ועומד ומין זה בעבר השני, לכו"ע אינו לוקה על מפולת יד כזו. וא"כ נראה שהו"ה שדין הרחקה של ו' טפחים או טפח וכו' גם זה מהני לדין מפולת יד, שדוקא אם זרע בבת אחת ונפלו תוך ו' טפחים או עכ"פ אם כיון לזה, אבל אם כיון במפולת יד שזה יפול כאן וזה יפול רחוק יותר מו' טפחים או מטפח הרי הוא פטור מה"ת, שאין כאן לא תזרע שדך כלאים, שזה שתי שדות הן, כיון שמרוחקין זה מזה כשיעור זה. וכמו כן מהני הבדל הגדר ביניהן שלא נקרא שדה אחת, וא"כ נמצא שעצם השיעור של הרחקה הוא דין דאורייתא גם אם האיסור מה"ת הוא במפולת יד דוקא.

וא"כ נראה שהו"ה למיעוט דקרא משדהו ולא של חבירו, ג"כ הוא דרשה גמורה מה"ת אפילו אם זרע במפולת יד, שכיון שלמדנו מקרא דבעלות על השדה מבדילה ועושה מזה שדה אחרת אם כי היא סמוכה, א"כ אם זרע במפולת יד בכונה שמין אחד יפול בשדה זו ומין שני בשדה הסמוכה שאיננה שלו, אם כי הם סמוכים ממש זה לזה, מ"מ אין כאן איסור, דכתיב שדך ולא שדה חבירו, וזה הוי כזרע בשתי שדות ואין כאן כלאים. וממילא ניחא הקושיא על הכ"מ דבעינן מפולת יד מה"ת, א"כ למה לן מיעוט דשדך, דהרי גם במפולת יד יש נפ"מ להפטר, וכיון דיש מיעוט גמור בכלאים דאורייתא הו"ה בכלאים דרבנן, היינו בזרוע ובא זרע בסמוך לו, ג"כ אין זה אלא אם שניהם בשדה אחת, אבל זה בשדה זו וזה בשניה אין כאן איסור גם מדרבנן שעיקר האיסור היינו רק בשדה אחת.

ולפי"ז ניחא מה שהקשיתי על הכ"מ והר"י קורקוס דמפורש בדבריו שזרוע בשדה שאינו שלו חייב, והרי יש מיעוט דשדך ולא בשל חבירו. ולהנ"ל יוצא דהמיעוט מיירי בענין אחר לא לגבי עצם העבירה שצריך ממון שלו ולא ממון של אחרים, שבה אין כלל נפ"מ כמו בכל איסורין, בב"ח וכו', שאין הבדל אם שלו או של חבירו, והמיעוט הוא דבעלות אחרת על השטח עושה את השטח לשדה אחרת ואין כאן צירוף של שני מינים, א"כ זה דוקא בזרע אחת כאן ואחת כאן, אבל בזרע את שני המינים על שדה שאינה שלו יהא אסור, דהרי אין כאן מה שיפריד את הצירוף ומה שהשדה אינה שלו אינה פוטרת, ומיושב היטב דברי הר"י קורקוס והכ"מ.

ומה שהקשיתי עוד על מהר"י קורקוס והכ"מ שאסור לזרוע בשדהו של נכרי מפני שאין קנין לגוי להפקיע קדושת א"י, והרי תרווייהו סבירא להו שכ"ז שהשדה ביד גוי הפירות פטורים באמת מתו"מ וביכורים, נראה לי לחדש דבר נכון וקרוב לאמת, דעד כאן לא אמר הרי"ק דנכרי מפקיע כ"ז שהוא בידו אלא בדבר שצריך קדושת כיבוש וחילוק, כמו תרו"מ וביכורים, אבל במה שישראל נתחייבו מיד שכבשו ולא בעי חילוק, בזה מודה גם הרי"ק ששדה ביד נכרי חייבת כשדה של ישראל ממש, והסברא פשוטה דהרי באמת סבר האי מ"ד דאין קנין של נכרי מועיל להפקיע תורת א"י מקרקעו, וא"כ למה פטור באמת מתרו"מ, אלא שחזינו לקרקע כאילו כבושה לישראל, אבל מה דבעינן שיהא חלוק לכאו"א מישראל, זה הרי במציאות מתבטל, שאינה ביד ישראל אלא ביד גוי, וע"כ בתרו"מ וכמו"כ בביכורים דלא נתחייבו לכתחילה אלא עם קדושת כיבוש וקדושת חילוק לכן סבר הרי"ק דאם השדה ביד נכרי אין הפירות יכולות להתחייב לא בתרו"מ ולא בביכורים, אבל בכלאים וכמו כן בערלה ושאר דברים שנתחייבו מיד שכבשו, ולא בעי לכתחילה גם כיבוש וגם חילוק לכאו"א, הו"ה גם עתה כשבאו ליד גוי לא נפקעה כלל הקרקע לגבי איסור זה גם כשהוא בידו.